

θα έπρεπε να επωμίζεται αυτή την απομάκρυνση από το ισχύον, εγκλωβίζεται συχνά η ίδια στους μηχανισμούς της «μόδας». Τώρα που φτάσαμε στο τέλος του, επιτρέπονται και ορισμένες ευρύτερες διαγνώσεις τέτοιου είδους.

Κατά τα άλλα το βιβλίο είναι ευπαρουσίαστο, η τυπογραφική διάταξη ευχάριστη (πέρα από τις αβλειψίες), το σύνολο των πληροφοριών αξιοπρόσεκτο, και αποτελεί ασφαλώς έναν εμπλουτισμό της ισχνής ελληνικής βιβλιογραφίας για την αναβίωση του αρχαίου δράματος. Κρίμα που δεν βγήκε καλύτερο. Παραμένει και το ζήτημα, σε ποιο κοινό τελικά απευθύνεται: για τον απλό αναγνώστη είναι πολύ μεγάλο, μπερδεμένο στις θεματικές ενότητες, και φορτισμένο με πολλά ονόματα και έργα: για τον επαρκή αναγνώστη και τον ειδικό επιστήμονα είναι καμιά φορά εκνευριστικό, παρουσιάζει άνισες κρίσεις και ρηχές αναλύσεις, περιττές παρεκβάσεις και παρατακτική παράθεση υλικού χωρίς βαθύτερη σύνδεση, εκτενή παραθέματα χωρίς κριτική αφομοίωση, γλωσσικούς αζοροβατισμούς δίπλα σε καθημερινή πεζολογία. Δεν είναι εύκολο ανάγνωσμα, αλλά ούτε ιδιαίτερα ευχάριστο. Η ανισότητα των τμημάτων οφείλεται εν μέρει και στην ενσωμάτωση έτοιμων μελετημάτων με διάφορα θέματα της σύγχρονης θεατρικής κίνησης, ανεξάρτητων από το θεματικό πλαίσιο της αρχαίας τραγωδίας. Επειδή γύρω από το θέμα της πρόσληψης του αρχαίου δράματος δραστηριοποιούνται διάφοροι φορείς, η παράθεση άγνωστων υλικού, στο βαθμό που είναι άγνωστο, είναι πάντα ευπρόσδεκτη κι επιθυμητή για την επεξεργασία μεγαλύτερων και πιο σύνθετων συνθέσεων.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΤΣΑΛΙΔΗΣ
Μεταθεατρικά 1985-1995

Θεσσαλονίκη, παρατηρητής 1995. Σελ. 367, 42 εικ.

ΜΑΡΙΚΑ ΘΩΜΑΔΑΚΗ
Θεατρολογία και Αισθητική. Προς μια θεωρία της ενεργειακής θεατρικότητας
Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή 1995. Σελ. 153.

ΜΑΡΙΚΑ ΘΩΜΑΔΑΚΗ
Θεατρολογικοί προβληματισμοί
Αθήνα, Εκδόσεις Paulos 1996. Σελ. 222.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ
Σημειολογικές προσεγγίσεις του θεατρικού φαινομένου
Θεωρία και Κριτική Ανάλυση της Σύγχρονης Θεατρικής Πρακτικής
Αθήνα, Εκδόσεις Δελφίνι 1997. Σελ. 313, 77 εικ.

Οι προσπάθειες άρθρωσης αυτόχρονου θεωρητικού θεατρολογικού λόγου στην Ελλάδα πληθαίνουν. Στον προηγούμενο τόμο της *Παραβάσεως* (2, 1997, σσ. 278 εξ.) παρουσιάσαμε τρεις σχετικές μονογραφίες, σήμερα παρουσιάζουμε άλλες τέσσερεις. Προέρχονται από ανθρώπους, που έχουν σχέση με τη θεατρική πρακτική συνήθως διαμέσου της θεατρικής κριτικής, είναι σε θέση δηλαδή να τεκμηριώσουν τις θεωρητικές σκέψεις τους με

εμπειρικό υλικό παραστασιακών βιομάτων, ή από πανεπιστημιακούς δασκάλους, που σχετίζονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με τη Θεατρολογία. Στην κατηγορία αυτή πρέπει να συνυπολογιστούν και τα βιβλία του Θόδωρου Γραμματά και του Τηλέμαχου Μουδατσάκι (βλ. παραπάνω). Η θεωρητική τους «γλώσσα» και ο θεωρητικός τους προσανατολισμός προέρχεται συνήθως από τα μοντέλα και εννοιολογικά εργαλεία των Γάλλων δομοτών/αποδομοτών και από τη σημειολογία, η οποία στο χώρο της ανάλυσης του θεατρικού κώδικα και της πρόσληψής του, έχει να παρουσιάσει σήμερα μια πολύ πλούσια βιβλιογραφία, χωρίς ωστόσο να έχει λύσει βασικά θεωρητικά προβλήματα, τα οποία παραμένουν στο επίπεδο του γενικού και αφηρημένου μοντέλου ή έχουν περιορισμένη εφαρμοσιμότητα στο χώρο της δραματογραφίας και της παραστασιολογίας. Η αντιστροφικουραλιστική τάση του «μεταμοντέρνου», που συνειδητά αναζητεί δημιουργήματα που δεν μπορούν να κωδικοποιηθούν πια ή αυτό γίνεται όλο πιο δύσκολα, φανερώσει ολένα πιο ανάγλυφα τις δυσχέρειες αυτές της τεκμηρίωσης της θεατρικής παράστασης ο' ένα γενικό και αφηρημένο επίπεδο.

Ο Σάββας Πατσάλιδης, καθηγητής στο Αγγλικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κάπως διαφέρει από τη γραμμή αυτή, προσλαμβάνοντας κυρίως την αγγλοσαξονική και αμερικανική βιβλιογραφία για τις θεωρίες του θέατρου, όπου ο στρουκτουραλισμός και η σημειολογία δεν έπαιξαν ποτέ τόσο καθοριστικό ρόλο, όπως στο γαλλόφωνο χώρο και το χώρο της πολιτισμικής του εμβέλειας. Οι εξελίξεις του αμερικανικού θέατρου, με τις performances και τα ειδολογικά ακαθόριστα θεάματα, τις διαπολιτισμικές παραστάσεις και τις φεμινιστικές κι άλλες στρατευμένες εκδηλώσεις, τις εθνολογικές και ανθρωπολογικές θεωρίες του Turner και του Schechner, δεν ευνοούν πια την ανάπτυξη και υποστήριξη ολιγών φορμαλιστικών συστημάτων ανάλυσης, και ο θεωρητικός λόγος ωθείται εκ των πραγμάτων στην επεξεργασία πιο ανοιχτών και ευέλικτων μοντέλων και στην ενασχόληση με το συγκεκριμένο και τη λεπτομέρεια. Ωστόσο τα εννοιολογικά εργαλεία του δομοσμού και της σημειολογίας παραμένουν χρήσιμα, γιατί αναδεικνύουν ανάγλυφα την πολυπλοκότητα και συνθετικότητα της θεατρικής τέχνης. Η τάση αυτή μπορεί να επισημανθεί στο επίπεδο της πρόθεσης και στα τελευταία δοκίμια της κ. Θωμαδάκη. Έτσι, ίσως, δεν είναι άσκοπο να ξεκινήσουμε την παρουσίαση των μονογραφιών με το κείμενο του εξόφυλλου του συγγεντρωτικού τόμου του Πατσάλιδη, που αποδίδει το πνεύμα των αναζητήσεων αυτών: «Σε έναν κόσμο τρομακτικών γεωγραφικών αλλαγών και πολιτισμικών συνδιαλλαγών, σε ένα τοπίο τηλεοπτικά και ιδεολογικά ισοπεδωμένο, το θέατρο δίνει τη δική του μάχη επιβίωσης. Άλλοτε με όπλο τη σύγχρονη τεχνολογία, άλλοτε τη σύγχρονη θεωρία και άλλοτε συνεπικουρούμενο από τον στέρεο λόγο των κλασικών κειμένων, το σύγχρονο θέατρο προσπαθεί να εκμεταλλευθεί παραγωγικά την επικίνδυνη διασπορά των σημείων και να προβάλλει τη δική του «αντι-πρόταση» γύρω από τα αδιέξοδα που ταλανίζουν τη σύγχρονη σκέψη και πρακτική λίγο πριν από το τέλος του 20ού αιώνα. Χωρίς κατ' ανάγκη να φτάνουν σε μια κοινά αποδεκτή πρόταση, οι ανήσυχτοι ένοικοι του θεατρικού χώρου δεν αφήνουν κανένα χώρο απυρόβλητο. Στη γραφή και στην πρακτική του κυριαρχεί το 'μετά' των σημείων, η δυσπιστία, η συνεχής αιώρηση. Ο Müller, ο Brook, η Mnouchkine, ο Schechner, ο Souzouki, και στην Ελλάδα μια νεότερη γενιά καλλιτεχνών, όπως ο Στάικος, ο Βέλτσος, ο Μαρμαρινός, ο Κακιάς, ο Τερζόπουλος κ.ά., κάνουν μεταθέατρο την αγωνία τους, ακόμα και την αδυναμία τους να καταλάβουν και πολύ περισσότερο να συλλάβουν σκηνικά την πλημμυρίδα των σημείων που μας περιβάλλει». Ενώ η παλαιά ορολογία είναι ακόμα εν χρήση, το πνεύμα έχει αλ-

λάξει με «μεταθέατρο» καθορίζεται ένας χώρος ανάλογα με το «μεταμοντέρνο», όχι δηλαδή ένα επίπεδα ανώτερο και πιο συνθετικό (μετα-γλώσσα, μετα-φυσική) αλλά μια χρονική απόσταση και μια αντίθεση σ' ένα φαινόμενο, το οποίο θεωρείται ξεπερασμένο αλλά από το οποίο η νέα εποχή ή η νέα φαινομενολογία εξαρτάται πολλαπλώς. Εννοεί τις αναζητήσεις απόδρασης από το συμβατικό «θέατρο» που εντάσσουν τις προσπλάθειες αυτές, αν και είναι πιο ριζοσπαστικές και «συστηματικές», στην παντελή αποφυγή συστηματικότητας, στη σειρά κινήματων της avant-garde μέσα στη σπασμοδική εξέλιξη του θεάτρου στον 20ό αιώνα.

Ο τόμος του Πατσάλιδη συγκεντρώνει άρθρα και δοκίμια, ακόμα και κριτικές και συνεντεύξεις από τη δεκαετία 1985-1995· ο συγγρ. παρακολουθεί τις εξελίξεις κυρίως στον αγγλόφωνο χώρο, διαπολιτισμικές παραστάσεις, φεμινιστικό θέατρο, το «μεταμοντέρνο» στο θέατρο, και προσπαθεί να ανιχνεύσει παρόμοιες τάσεις στο σύγχρονο ελληνικό θέατρο, συνήθως με κάπως περιορισμένη επιτυχία, γιατί οι καταβολές του μεταπολεμικού θεάτρου στην Ελλάδα και η εξελικτική δυναμική του είναι αρκετά διαφορετική, οι μηχανισμοί μίμησης και «εφαρμογής» των ξένων προτύπων από το Παρίσι, το Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη δεν είναι πια ίδιοι με τη δεκαετία του 1960 και του 1970 ακόμα. Αυτή η μερικώς ιδιοπροσωπία του σύγχρονου ελληνικού θεάτρου απαιτεί ίσως και την επεξεργασία και χρήση διαφορετικών εργαλείων ανάλυσης και διαφορετικά μοντέλα προσέγγισης, σε πρώτη φάση, της σύλληψης, ανεξάρτητων από τις δυτικές εξελίξεις. Μην ξεχνάμε και την ιδιαιτερότητα του ελληνικού θεατρικού βίου με το μεγάλο και σημαντικό μέρος των παραστάσεων, μεταφράσεων και ερμηνειών του αρχαίου δράματος. Ο τόμος χωρίζεται σε δύο μέρη: «Θεατρικές δια-(σ)τάσεις» που συμπεριλαμβάνει τα πιο σύνθετα δοκίμια, και «Κρίσεις, δια-κρίσεις, επι-κρίσεις» που αναπαράγει θεατρικές κριτικές, απολογισμούς θεατρικών σαζόν, ακόμα και νεκρολογίες και συνεντεύξεις. Το πρώτο μέρος συμπεριλαμβάνει τα εξής δοκίμια: «Κείμενο και Παράσταση, Αριστοτέλης και Artaud: Δύο Αντικρουόμενες Απόψεις» (σσ. 13 εξ.), «Το Θεατρικό Κλίσε ως Δομικό και Ιδεολογικό Σχήμα» (σσ. 25 εξ.), «Το Έργο και η Ανατροπή του: Μια Θεατρική Πρόταση» (σσ. 33 εξ.), «Θέατρο, Κινηματογράφος και Ιδεολογία» (σσ. 42 εξ.), «Μια Κοινωνιοσημειωτική Προσέγγιση του Θεάτρου» (σσ. 51 εξ., για την –αυτονόητη– ιστορικότητα του θεατρικού κώδικα), «Θεατής και Θέαμα: Η Έννοια της Δραματικής Μεταφοράς» (σσ. 69 εξ.), «Σύγχρονη θεατρική Κριτική στην Ελλάδα» (σσ. 79 εξ., είναι ακόμα «ιδεαλιστική»), «Ελληνικό Γυνακείο (Φεμινιστικό;) Θέατρο: Μια Πρώτη Προσέγγιση» (σσ. 98 εξ. –ανάμεσα στα 100 περίπου θεατρικά έργα που γραφτήκαν από γυναίκες συγγραφείς είναι ελάχιστα που θα μπορούσαν να συγκριθούν με το φεμινιστικό θέατρο της Αμερικής– αυτό δεν είναι κατ' ανάγκη ένα αρνητικό συμπέρασμα· άλλωστε αν σκεφθούμε τη διαφορετικότητα των κοινωνικών δομών στην Ελλάδα και την Αμερική γίνεται αμέσως φανερή η διαφορετικότητα του role-set της γυναίκας στις δύο χώρες – υπάρχει ολόκληρη κοινωνιολογική και ανθρωπολογική βιβλιογραφία για το θέμα), «Ο Θεατρικός Χώρος ως Πολιτισμικό Παράδειγμα: Σύνομη Διαχρονική Αναφορά» (σσ. 137 εξ.), «Μεταμοντέρνες Τάσεις στο Σύγχρονο Νεοελληνικό και Παγκόσμιο Θέατρο» (σσ. 158 εξ.), «Το Θέατρο στο Σταυροδρόμι των Εθνικών Πολιτισμών: Υποσχέσεις και Αδιέξοδα Μετά τον Μοντερνισμό» (σσ. 191 εξ.). Το δεύτερο μέρος αποπνέει τον αέρα της επικαιρότητας και τα άρθρα είναι γραμμένα πιο ευκαριακά.

Ο πρώτος τόμος της Μαρίκας Θωμαδάκη αφιερώνεται στο αισθητικό σημείο στο θεατρικό κώδικα, την ιδιαίτερη φύση του και την απέραντη πολυσημία και πολυλειτουργικότητά του, η οποία εκδηλώνεται μόνο «εν δράσει» ως ενέργεια. Η δυσκολία της σημει-

ωτικής περιγραφής του θεατρικού κώδικα σε ένα γενικό επίπεδο είναι η αναγκαστική στατικότητα του μοντέλου για τους σκοπούς της ανάλυσης. Η ανάλυση στον τόμο αυτό επεκτείνεται και σε προ-θεατρικά δρώμενα, καθώς και σε αισθητικές κατηγορίες θεατρικών παραστάσεων. Το πρώτο μέρος «Μυθοπλασία και μορφολογία» χωρίζεται σε τρία κεφάλαια: «Το αισθητικό σημείο και η ενεργειακή θεατρικότητα» (σφ. 17 εξ.), «Γενικά χαρακτηριστικά των πρωτοκοινωνικών δρωμένων» (σφ. 37 εξ., αντλώντας από την Κατερίνα Κακούρη), «Επιμέρους αισθητικές μορφές της μυθοπλασίας» (σφ. 57 εξ., συζητώντας απόψεις του Mircea Eliade και του Vittorio Pandolfi, αλλά και του Τάσου Πετρή, *Προϊστορικό θέατρο*, Μύκονος 1988, του Μιχάλη Μουστερή, *Ιστορία του Θεάτρου*, Λεμεσός 1983, που μάλλον ως curiosités στη βιβλιογραφία για την καταγωγή του θεατρικού φαινομένου πρέπει να αναφερθούν). Το δεύτερο μέρος «Οι αισθητικές κατηγορίες στο θέατρο» αποτελείται από δύο κεφάλαια: «Από το σημαντικό στα σημαντικότατα της παραστάσεως» (σφ. 77 εξ.), χρησιμοποιώντας τις κατηγορίες που καθόρισε ο Ενώγγελος Μουτόπουλος για την αισθητική (παραδοσιακές, προσδιοριστικές και τελεοτικές κατηγορίες) στη θεατρική παράσταση, «Ρομαντισμός – Ρεαλισμός – Σύμβολισμός» (σφ. 117 εξ., εφαρμόζοντας τους χαρακτηρισμούς του Μ. C. Beardsley και του W. Preisendanz στο θέατρο). Ακολουθούν ακόμα «Συμπεράσματα» (σφ. 149 εξ.) ευρητήρια δεν υπάρχουν.

Ο δεύτερος τόμος συγκεντρώνει άρθρα της σε διάφορα περιοδικά, επεξεργασμένα και εμπλουτισμένα με διάφορα νέα στοιχεία. Χωρίζεται σε δύο τμήματα: «Θεωρητικές παράμετροι του Θεατρικού λόγου», και «Η Πράξη του Θεατρικού λόγου». Στο πρώτο τμήμα ανήκουν τα δοκίμια: «Η Γλώσσα του θεάτρου» (σφ. 7 εξ.), «Ο Θεατρικός Λόγος και η φατική του λειτουργία» (σφ. 14 εξ.), «Το μέτρον και ο Θεατρικός Λόγος» (σφ. 25 εξ.), «Το Θεατρικό Πρόσωπο και η μεταγλωσσική λειτουργία στην κάθαρση» (σφ. 31 εξ.), «Ο ηθοποιός στο ρόλο του» (σφ. 43 εξ.), «Ο σκηνοθέτης και η παράσταση» (σφ. 53 εξ.) στο δεύτερο μέρος: «Λόγος, Παράλογο και Σκεπτικισμός στο θέατρο» (σφ. 66 εξ. για τον Ευριπίδη, τον Μπέκετ και το Ζιώγα), «Ο Γενετικός Δομισμός και το Όνειρο. Με αφορμή το όνειρο της Άττοσας και το όνειρο της Εκάβης» (σφ. 94 εξ.), «Ο ερωτικός λόγος στον κύκλο των Ατρεϊδών του Γιάννη Ρίτσου» (σφ. 110 εξ.), «Πτυχές του μεσαιωνικού δράματος» (σφ. 134 εξ., για θέατρο στο Βυζάντιο και στο δυτικό Μεσαίωνα), «Η παρουσία του Δάντη στη «Δεύτερη τριλογία» του Τάκη Αντωνίου» (σφ. 147 εξ.), «Γαλλική Επανάσταση και Θεατρικός Λόγος» (σφ. 154 εξ., Μπωμαρσαί, κριτική της Επανάστασης από Büchner και Weiss), «Σημειωτική ανάγνωση ενός σουρρεαλιστικού δράματος: *Οι Μαστοί του Τειρεσία* του Απολλινάρ» (σφ. 172 εξ.), «Ψηλά απ' τη γέφυρα» του Άρθουρ Μίλλερ. Το οδοιπορικό της συγκρούσεως μέσα από τα σημειωτικά συστήματα του χώρου» (σφ. 192 εξ.), «Ανθρωπος και εξουσία στο θέατρο του Μάριου Χάκκα» (σφ. 205 εξ.). Δεν υπάρχει ευρητήριο και κατάλογος πρώτων δημοσιεύσεων στη στοιχειοθεσία του τόμου υπάρχει κάποια προχειρότητα (κεφ. 7 του δεύτερου μέρους λείπει στον πίνακα περιεχομένων, μπερδεύονται πλάγια και όρθια στοιχεία, κεφαλαία και κανονικά).

Ο τόμος του Δημήτρη Τσατσούλη αποτελεί, εκτός από τη συστηματική εισαγωγή, συγκέντρωση άρθρων που γράφτηκαν με διάφορες ευκαιρίες και συναποτελούν ένα μωσαϊκό θεατρικών αναφορών και κριτικών. Η εισαγωγή (σφ. 13 εξ.) δίνει μια συστηματική εμπορεία των σημειωτικών συστημάτων του θεατρικού κώδικα: «Το θέατρο ως παράδειγμα πολυσημειακού κοινωνικού συστήματος», που υποδιαίρεται στα κεφάλαια: «Το θέατρο ως κοινωνικός θεσμός», «ως καλλιτεχνικό γεγονός», «ως επικοινωνιακό σχήμα και ο ρόλος του θεατή», ενώ τα υπόλοιπα κεφάλαια ασχολούνται με τα θεατρικά σημεία: ο-

σφρητικά (μάλλον σπάνιο), απτικά (επίσης σπάνια), ακουστικά, οπτικά, για τη φύση του θεατρικού σημείου και τους συνδυασμούς τους: η εισαγωγή κλείνει με «Το θέατρο ως παιδεία και η θεατρική παιδεία του κοινού» (σσ. 68 εξ.) και επιλεγμένη βιβλιογραφία. Το δεύτερο μέρος «Από τη θεωρία στη σκηνική πράξη» αποτελείται από επτά κεφάλαια: «Οι διανθρωπίνες σχέσεις στο θέατρο: θεατρικός χώρος, κοινωνικός χώρος και κοινό» (σσ. 85 εξ.), «Ο μηχανισμός ακύρωσης πληροφοριών κατά τη θεατρική παράσταση» (σσ. 96 εξ.), «Γυμνό: Όριο και υπέρβαση της θεατρικής σήμανσης» (σσ. 112 εξ.), «Από το έτερον στο όλον: Μεταμορφώσεις και διαλογικότητα στη μεταμοντέρνα σκηνή» (σσ. 128 εξ.), «Προς μια διαλεκτική θεατρικού και φωτογραφικού κειμένου. Με αφορμή το έργο του Bernard-Marie Koltès *Roberto Zucco*» (σσ. 138 εξ.), «Μια κοινωνιο-σημειολογική προσέγγιση του θεάτρου μέσα από την *Ανδρομάχη* του Ρακίνα» (σσ. 155 εξ.), «Διαλογικότητα αποτελέσματα': Θεατρική οικονομία και θεατροποίηση των δραματικών προσώπων στις τραγωδίες του Ρακίνα» (σσ. 172 εξ.). Το δεύτερο μέρος, «Από το κείμενο στην παράσταση» αποτελείται από 19 άρθρα, κυρίως κριτικές: «Η τραγωδία του διαμελισμού και των ειδώλων: Με αφορμή τη *Φαίδρα* του Ρακίνα από το 'Θέατρο του Νότου'» (σσ. 181 εξ.), «Συνασθηματική αποφόρτιση και σημειακή κινησιολογία στη *Φαίδρα* της Μάρθα Γκράχαμ» (σσ. 191 εξ.), «Η σκηνική αναπαράσταση του αμφίσημου. Με αφορμή το έργο του Περ Όλοβ Ένκβιστ *Η Ωρα του Λύγα* στο Θέατρο Αμόρε» (σσ. 194 εξ.), «Από τους εξουσιαστικούς μηχανισμούς της γλώσσας στους εξουσιαστικούς μηχανισμούς της θεατρικής εικόνας. Μια επανακρίση του έργου του Πέτερ Χάντκε *Κάσπαρ* με αφορμή της παράστασης του Θεατρικού Οργανισμού 'Πολιτεία'» (σσ. 200 εξ.), «Η γλώσσα της κίνησης: Σύνταξη, Σήμανση, Ειρωνεία. Με αφορμή το έργο *Μια παρέλαση... Μεταπαρέλαση* του Θεατρικής Ομάδας 'Χορικός'» (σσ. 209 εξ.), «Δύο κείμενα για το *Ημερολόγιο ενός Τρελού* του Νικολά Γκόγκολ'» (σσ. 214 εξ.), «Τέμνοντας το χώρο και επαναπροσδιορίζοντας το κείμενο. Για τις δυαδικές σχέσεις στο *Θάνατο του Περιγλέους* του Δημητρίου Κορομηλά» (σσ. 227 εξ.), «Η πρόκληση της 'Αμιιλίας' στον *Οθέλλο* του Σαίξπηρ. Με αφορμή την παράσταση του 'Θεάτρου του Νότου'» (σσ. 231 εξ.), «Η μετάφραση ως συνδήλωση του σκηνικού χωρο-χρόνου του φαρσικού δρωμένου. Με αφορμή τη μετάφραση δύο γαλλικών Μεσαίωνικών φαρσών» (σσ. 234 εξ.), «Η θεματοποίηση της χωρο-χρονικής και λεκτικής ετερότητας ως δράσα δύναμη της σκηνικής πράξης. Για την παράσταση του έργου του Φρανκ Μακ Γκίνες *Όσο με σκέφτεσαι υπάρχει*» (σσ. 238 εξ.), «Claude Brumachon: Η χορογραφία των αισθήσεων» (σσ. 243 εξ.), «Προς μια σωματοποίηση της θεατρικότητας. Με αφορμή την *Αγγέλα* του Γ. Σεβαστιόγλου από την 'Ομάδα Θέαμα'» (σσ. 246 εξ.), «Τέμνοντας τον επί σκηνής μονόλογο» (σσ. 250 εξ.), «Ερμηνευτικές εκφωνήσεις Αρχαίου Δράματος. Αντιγόνη στην Καλαμάτα (ΔΗ. ΠΕ. ΘΕ.) και *Νεφέλες* στην Επίδαυρο (Εθνικό Θέατρο)» (σσ. 254 εξ.), «Η τραγωδία της ετερότητας. Για το έργο του Δημήτρη Δημητριάδη *Η αρχή της ζωής* στο Θέατρο Αμόρε» (σσ. 260 εξ.), «Η αναπαράσταση του θεατρικού ως μηχανισμού αυτογνωσίας. Για τη *Φιλονικία* του Μαριβό από τη 'Νέα Σκηνή Τέχνης'» (σσ. 266 εξ.), «Στον ορίζοντα του θανάτου. Για το *Φεγγαρόφατο* του Χάρολντ Πίντερ στο 'Απλό Θέατρο'» (σσ. 275 εξ.), «Η ενεργειακή σωματοποίηση του δραματικού λόγου. Ο *Προμηθέας Δεσμώτης* από την Ομάδα «Αττις» του Θ. Τεζόπουλου (σσ. 283 εξ.), «Ο Μολέρος στην Αθηναϊκή σκηνή» (σσ. 290 εξ.). Επίτηδες αναφέρω τους πλήρεις διλωτικούς τίτλους, για να δώσω το πνευματικό «κλίμα». Ακολουθούν ευχαριστίες (σσ. 302 εξ.), πρώτες ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις (σσ. 303 εξ.), ευρετήριο θεατρικών παραστάσεων (σσ. 305 εξ.) και ευρετήριο ονομάτων θεατρικών συντελεστών (σσ. 308 εξ.).